

ทิพยพยานในกระบวนการพิจารณาคดี:
การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113*
THIPPHAYAPAYAN IN ADJUDICATION PROCEEDINGS:
AN ANALYTICAL STUDY OF THE EVIDENCE ACT OF RATTANAKOSIN ERA 113

ยุพยงค์ วังวร*, ปริศนา โอจารุทิพย์, วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ, เชาวลิต สมพงษ์เจริญ

Yupayong Wingworn*, Pritsana Ojaruthip, Wirawan Sompongjaroen, Chaowalit Sompongjaroen

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social sciences Muban Chombeung Rajabhat University, Ratchaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: yuppayongwin@mcruc.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาเอกสารเชิงวิเคราะห์ทางกฎหมาย พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญที่วางหลักเกณฑ์พยานหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมสยามโบราณ กฎหมายฉบับนี้จำแนกพยานออกเป็นสามประเภทคือ ทิพยพยาน อุดรพยาน และอุตริพยาน โดยทิพยพยานมักจะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งสูงในราชสำนัก ขุนนาง หรือผู้ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพนับถือในชุมชน ความน่าเชื่อถือของทิพยพยานไม่ได้พิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ตนเองรู้เห็นโดยตรงเสมอไป แต่มาจากการเชื่อมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต และความมีเกียรติของบุคคลนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม ด้วยอิทธิพลจากกฎหมายตะวันตก ระบบกฎหมายสยามได้เปลี่ยนแปลงไปทำให้หลักฐานเชิงประจักษ์ได้รับความสำคัญมากกว่าคุณสมบัติของพยาน บทความนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาบทบาทของทิพยพยานตามพระราชบัญญัติฯ ร.ศ. 113 และวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่องพยานหลักฐานจากอดีตถึงปัจจุบัน เนื้อหาอธิบายลักษณะทิพยพยาน เปรียบเทียบกับพยานประเภทอื่นในบริบทกฎหมายโบราณ วิเคราะห์ว่าบทบาทในอดีตสะท้อนแนวคิดความน่าเชื่อถืออย่างไร และเหตุใดระบบกฎหมายปัจจุบันจึงเน้นหลักฐานทางกายภาพ นอกจากนี้ยังอภิปรายข้อจำกัดของทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่า ซึ่งมักมีคำถามเรื่องความน่าเชื่อถือของคำให้การ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า แม้ทิพยพยานจะน่าเชื่อถือสูงในอดีต แต่ในระบบกฎหมายสมัยใหม่ การประเมินความน่าเชื่อถือของพยานอิงจากข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้เป็นหลัก มากกว่าภูมิหลังเพียงอย่างเดียว การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนพัฒนาการแนวคิดด้านพยานหลักฐานและกระบวนการพิจารณาคดีที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมและความถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น องค์ความรู้นี้สามารถนำไปเป็นแนวทางศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายพยานสยาม และเสนอวิธีการพัฒนากฎหมายพยานให้สอดคล้องมาตรฐานสากล เพื่อสร้างสมดุลระหว่างหลักฐานเชิงประจักษ์กับความน่าเชื่อถือของพยานในกระบวนการยุติธรรมไทย

คำสำคัญ: กฎหมายพยาน, พยานบุคคล, คุณลักษณะของพยาน, พยานบอกเล่า, หลักฐานทาง วิทยาศาสตร์

Abstract

This article presents a legal analysis of the Evidence Act R.S. 113, a crucial law that established the principles of evidence in the traditional Siamese legal system. This Act classified witnesses into three types: Thippayayan, Udonpayan, and Uttaripayan. Thiphayapayan were individuals holding high positions within the royal court, noblemen, or those who were renowned and highly respected within the community. The credibility of a thiphayapayan was not invariably assessed based on factual information they had directly witnessed but rather stemmed from the confidence placed in their integrity, probity, and honor. However, with the influence of Western law, the Siamese legal system shifted, placing greater emphasis on empirical evidence than the qualities of the witness. The article aimed to study the role of Thippayayan under the Evidence Act R.S. 113 and analyze the changes in evidentiary concepts from the past to the present. Its article described the characteristics of Thippayayan and compared them with other witness types within the traditional legal framework. It further analyzed how their historical role reflected the concept of credibility and explained the current legal system's emphasis on physical evidence. Furthermore, it discussed the limitations of Thippayayan when considered as hearsay evidence, which often raises questions about the reliability of their testimony. The findings demonstrated that while Thippayayan held significant credibility historically, modern legal systems prioritize demonstrable facts over personal background in assessing witness reliability. This change reflects the evolution of evidentiary concepts and the judicial process towards greater fairness and accuracy. This knowledge can serve as a guideline for studying the history of Siamese evidence law and suggest methods for developing evidence law in line with international standards to balance empirical evidence with witness credibility in the Thai justice system.

Keywords: Law of Evidence, Personal Witness, Judicial Discretion, Hearsay Evidence, Scientific Evidence

บทนำ

ในประวัติศาสตร์กฎหมายพยานของสยาม การปฏิรูปครั้งสำคัญในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้นำมาซึ่งการจัดระบบกฎหมายให้ทันสมัย หนึ่งในผลลัพธ์คือ พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2437) กฎหมายสำคัญฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมให้ชัดเจนขึ้น นับเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนา กฎหมายพยาน ของไทย

พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ได้จำแนก พยานบุคคล ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลหลักในการตัดสินข้อเท็จจริงในยุคนั้น ออกเป็นสามประเภทคือ ทิพยพยาน อุดรพยาน และ อุตริพยาน โดยในระบบกฎหมายสยามโบราณ ทิพยพยาน หมายถึงบุคคลผู้มีคุณสมบัติทางศีลธรรมและสถานะทางสังคมสูง เช่น พระภิกษุ พราหมณ์

นักปราชญ์ราชบัณฑิต และขุนนางผู้มีศักดิ์นาสูง ซึ่งได้รับการยกย่องว่ามีความน่าเชื่อถือสูงสุด การให้ความน่าเชื่อถือนี้ไม่ได้พิจารณาเพียงตำแหน่งทางศาสนาหรือสถานะเท่านั้น แต่เชื่อมโยงกับบทบาททางสังคมในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้มีความรู้ และผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญในโครงสร้างสังคมแบบ ศักดินา คุณสมบัติเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความซื่อสัตย์เที่ยงธรรม ทำให้คำให้การของทนายพยานมีน้ำหนักมากในการพิจารณาคดีในอดีต (Harding, A. & Pongsapan, M., 2021) ซึ่งต่างจากแนวคิดสมัยใหม่ที่เน้นความเชื่อมโยงระหว่างพยานกับข้อเท็จจริงของคดีเป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับพยานหลักฐานได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากเมื่อสยามรับอิทธิพลจากกฎหมายสมัยใหม่ของตะวันตก ซึ่งเน้นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักของหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ มากกว่าการพิจารณาจากคุณสมบัติหรือสถานะของพยานบุคคลเพียงอย่างเดียว (Harvard Law Review, 2010) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้บทบาทของพยานบุคคลในฐานะแหล่งข้อมูลหลักลดลง และเกิดคำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวคิดเรื่อง ทนายพยาน ในบริบทปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่อง พยานบอกเล่า (Hearsay) ซึ่งโดยหลักกฎหมายพยานสมัยใหม่ถือว่าขาดความน่าเชื่อถือ (Barnabishvili, S., 2023) การที่ทนายพยานในอดีตอาจให้การในลักษณะพยานบอกเล่า แต่ยังได้รับความไว้วางใจเพราะสถานะและคุณธรรม (Smith, J. & Johnson, R., 2023) ก่อให้เกิดข้อโต้แย้งว่าดุลพินิจของศาล ควรพิจารณาพยานบอกเล่าของทนายพยานในปัจจุบันอย่างไร

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษาเชิงวิเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับ ทนายพยาน ตาม พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 วิเคราะห์บทบาทเมื่อเทียบกับพยานประเภทอื่น และพิจารณาความเหมาะสมของแนวคิดนี้ในบริบทกฎหมายพยาน และกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน วัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับพัฒนาการของกฎหมายพยานของไทย และเสนอแนะแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักคิดจากอดีตอย่างเหมาะสมในยุคปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพิจารณาความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลกับการพึ่งพาหลักฐานเชิงประจักษ์ และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ อย่างเหมาะสมต่อไป

ทนายพยานและอำนาจทางศีลธรรมในกฎหมายสยามโบราณ: บทบาทตามพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 และพัฒนาการสู่กฎหมายสมัยใหม่

ระบบกฎหมายของสยามในอดีตมีรากฐานที่เชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับความเชื่อทางศาสนา ทั้งพุทธและฮินดู ตลอดจนคติชนและอำนาจเหนือธรรมชาติ อิทธิพลเหล่านี้สะท้อนผ่าน "กฎหมายตราสามดวง" ซึ่งรับแบบแผนมาจากอินเดียผ่านวัฒนธรรมมอญและพม่า เห็นได้ชัดจากการนำพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เช่น การดำน้ำลุยเพลิง มาใช้เป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ก); (สัจจวัฒน์ เรื่องกาญจน์กุล, 2565); (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2549) แนวคิดในการพิจารณาพยานหลักฐานยุคนั้นให้น้ำหนักแก่สถานะทางสังคมและคุณธรรมของผู้ให้การเป็นสำคัญ เหนือกว่าพยานวัตถุหรือข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ (นัทมน คงเจริญ, 2558)

ต่อมา เมื่อสยามเริ่มเปิดรับอิทธิพลทางกฎหมายจากตะวันตกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (หทัยกาญจน์ กำเนิดเพชร, 2565) ได้นำมาสู่การปฏิรูประบบกฎหมายครั้งสำคัญเพื่อปรับตัวเข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาเศรษฐกิจ (Christie, C. J., 1996) ผลลัพธ์ประการหนึ่งคือการตรา

"พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113" ซึ่งจัดวางระบบพยานหลักฐานให้เป็นหมวดหมู่มากขึ้น แม้จะยังคงอิทธิพลจากกฎหมายจารีตเดิมอยู่ก็ตาม

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้รวบรวมบทบัญญัติเกี่ยวกับพยานไว้ โดยในหมวด 9 ว่าด้วยกฎหมายเดิมซึ่งยังคงให้ใช้ต่อไป ได้แบ่งประเภทของพยานตามระบบกฎหมายเดิมออกเป็นสามประเภทหลัก คือ ทิพยพยาน อุดรพยาน และ อุตริพยาน ในบรรดาพยานเหล่านี้ ทิพยพยานถูกจัดให้เป็นพยานที่น่าเชื่อถือสูงสุด สะท้อนคติความเชื่อที่ว่า คุณธรรมและสถานะทางสังคมมีผลต่อความน่าเชื่อถือของการให้การ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดกฎหมายสมัยใหม่ที่เน้นการใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์และเชิงประจักษ์เป็นสำคัญ (Smith, J. & Johnson, R., 2005); (Smith, J. & Johnson, R., 2023)

ความเชื่อทางศาสนาและระบบศักดินายังคงส่งอิทธิพลอย่างมากต่อการพิจารณาพยานหลักฐานในสยามโบราณ ทั้งในกฎหมายตราสามดวง (โดยเฉพาะพระไอยการลักษณะพยาน) และพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ต่างกำหนดให้พยานที่มีศีลธรรมและสถานะทางสังคมสูงมีความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานทั่วไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550) แสดงให้เห็นว่ากฎหมายว่าด้วยการพิสูจน์พยานมีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างความเชื่อของสังคมสยามที่ให้ความสำคัญกับฐานะและพฤติกรรมของบุคคล อันนำมาซึ่งความพยายามในการพัฒนากฎหมายและกติกามาใช้ในการพิสูจน์พยานหลักฐาน (นันทน คงเจริญ, 2562) พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 แม้จะลดทอนบทบาทของศาสนาในกระบวนการยุติธรรมลง แต่ก็ยังคงใช้หลักเกณฑ์ตามชนชั้นและศักดินาในการจัดลำดับความน่าเชื่อถือของพยาน โดยกำหนดให้ทิพยพยานเป็นกลุ่มที่มีความน่าเชื่อถือสูงสุดอย่างชัดเจน (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2549)

การจำแนกประเภทพยานตามพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ในหมวด 9 ว่าด้วยกฎหมายเดิมซึ่งยังคงให้ใช้ต่อไปในลักษณะพยาน ได้บัญญัติลักษณะพยานไว้ในมาตรา 1 มาตรา 2 และมาตรา 3 โดยแบ่งพยานบุคคลออกเป็นสามประเภทตามลำดับความน่าเชื่อถือ ดังนี้

1. ทิพยพยาน (มาตรา 1) หมายถึงพยานที่มีสถานะสูงและได้รับการยอมรับทางศีลธรรมในสังคม ได้แก่ พระภิกษุผู้ทรงธรรม พราหมณ์อาจารย์ผู้ตั้งมั่นในศีลและพรต นักปราชญ์ราชบัณฑิตผู้อยู่ในธรรม และขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์ดำรงราชการ

2. อุดรพยาน (มาตรา 2) หมายถึงพยานในชนชั้นรองลงมา เช่น นายบ้าน หัวพัน หัวปาก (ตำแหน่งผู้ปกครองระดับท้องถิ่น) ภูตาศ (ข้าราชการชั้นผู้น้อย) อารง จำ เสมียน นักการ รวมถึงพ่อค้า แม่ค้า และคนทำไร่ไถนา ซึ่งถือเป็นพยานที่มีมูลความน่าเชื่อถือ

3. อุตริพยาน (มาตรา 3) หมายถึงพยานที่อาจมีข้อจำกัดด้านความน่าเชื่อถือเนื่องจากความสัมพันธ์กับคู่ความหรือข้อจำกัดทางร่างกาย เช่น พี่น้อง พี่เลี้ยง ญาติของคู่ความเอง หรือมิตรสหายร่วมกินอยู่ รวมถึงคนยากจน (วรรณิพ) คนพิการ เช่น ผู้เป็นโรคเรื้อน หูหนวก ตาบอด ซึ่งถือว่า "อยู่รัฐยาหาวงซามิได้" คือไม่มีหลักแหล่งหรือฐานะทางสังคมที่มั่นคง

การจัดลำดับพยานเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายสยามโบราณให้ความสำคัญกับสถานะและคุณสมบัติส่วนบุคคลของผู้ให้การมากกว่าการพิจารณาข้อเท็จจริงของคดีเป็นหลัก (วิจิต บัวปรอท, 2564) แนวคิดเกี่ยวกับทิพยพยานจึงเน้นย้ำถึงความสำคัญของคุณธรรม ความรู้ และอำนาจทางสังคม ซึ่งแตกต่างจากการพิจารณา

หลักฐานทางกายภาพหรือเชิงประจักษ์ในระบบกฎหมายปัจจุบัน (Smith, J. & Johnson, R., 2023) ตัวอย่างของ ทิพยพยาน ได้แก่ นักปราชญ์ราชบัณฑิต ซึ่งได้รับการยอมรับในด้านสติปัญญาและความสามารถในการให้ คำปรึกษาทางกฎหมาย (วิจิต บัวปรอท, 2564) สมณพราหมณ์อาจารย์ผู้มีบทบาทสำคัญในการอบรมศีลธรรมและ ถือเป็นพยานที่มีความเที่ยงธรรม (Smith, J. & Johnson, R., 2023) และขุนนางผู้มีความคิดตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไป ซึ่งมีอำนาจและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้คำให้การมีความน่าเชื่อถือสูง (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2518)

จึงสรุปได้ว่าด้วยเหตุนี้ ทิพยพยานจึงเป็นพยานที่ได้รับการยอมรับนับถือสูงสุดในระบบกฎหมายสยาม โบราณ โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าผู้มีศีลธรรมสูงและมีสถานะทางสังคมดีมีแนวโน้มที่จะให้การที่เป็นความจริง (ศรีศักร วัลลิโภดม และอภิวันท์ อดุลพิเชษฐ์, 2545) ทั้งกฎหมายตราสามดวงและพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ล้วนใช้แนวคิดนี้เป็นหลักในการพิจารณาคดี

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาจากกฎหมายปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับหลักฐานเชิงประจักษ์และหลักการความ เท่าเทียมกัน แนวคิดเรื่องทิพยพยานย่อมมีข้อจำกัดในการนำมาปรับใช้ ระบบกฎหมายสมัยใหม่เน้นที่หลักฐานทาง วิทยาศาสตร์และพยานวัตถุมากกว่าการให้ความสำคัญกับสถานะของพยานแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง พัฒนาการและการเปลี่ยนผ่านของระบบกฎหมายไทย

ทิพยพยานในกระบวนการยุติธรรมสยามโบราณ: บทบาทและสถานะตามพระราชบัญญัติลักษณะ พยาน ร.ศ. 113

ในระบบกฎหมายสยามโบราณ โดยเฉพาะตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ทิพยพยาน ถือเป็นพยานชั้นสูงและมีความน่าเชื่อถือสูงสุดในกระบวนการยุติธรรม เหตุเพราะเป็นบุคคลที่มี คุณธรรมสูง มีความรู้ และมีสถานะทางสังคมที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ได้แก่ พระภิกษุ พราหมณ์ นักปราชญ์ราชบัณฑิต และขุนนางชั้นสูง (พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113, 2442); (บุญญฤทธิ์ ต้นอารีย์, 2559)

การจำแนกประเภทพยานในพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 แบ่งออกเป็นสามประเภทหลักตาม ระดับความน่าเชื่อถือ ดังที่กล่าวไปแล้วคือ ทิพยพยาน อุดรพยาน และอุตริพยาน โดยทิพยพยานอยู่ในลำดับแรก สุด มีสถานะสูง ได้รับความไว้วางใจจากสังคม (พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113, 2442); (วิจิต บัวปรอท, 2564) ขณะที่อุดรพยานเป็นชนชั้นรองลงมา และอุตริพยานคือบุคคลที่มีข้อจำกัดด้านความน่าเชื่อถือ

นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งพยานตามลักษณะการรับรู้เหตุการณ์ออกเป็น ประจักษ์พยาน ซึ่งคือผู้ที่รู้เห็นหรือ สัมผัสเหตุการณ์โดยตรง (สุชาติ เทียงธรรม, 2557) และ พยานบอกเล่า (Hearsay) หมายถึงผู้ที่ให้การโดยอ้างอิง ข้อมูลจากคำบอกเล่าของผู้อื่น (สุพิศาล ภักดีนฤบาล, 2556) กฎหมายลักษณะพยานเดิมในหมวด 9 มาตรา 16 วรรคแรก ได้วางหลักไว้อย่างชัดเจนว่า "...คู่ความทั้งสองอ้างพยานๆให้การว่ามีได้เห็นแก่จักขุ มิได้ยินแคไศสตร หาก เป็นแค่ผู้มีความดีมาบอกเล่าจึงรู้ ท่านว่าทิพยพยานก็ดี อุดรพยานก็ดี อุตริพยานก็ดี ท่านมิพึงให้ฟังเอาพยานนั้นเลย..." (พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113, 2442) แสดงให้เห็นว่าโดยหลักแล้ว กฎหมายไม่รับฟังพยานบอกเล่า ไม่ ว่าจะเป็นพยานประเภทใดก็ตาม

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่แสดงถึงความสำคัญของทฤษฎีพยานคือ บทบาทและน้ำหนักที่มากที่สุดในกระบวนการพิจารณาคดี เนื่องจากเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติอันพึงประสงค์ เช่น "ความหมั่นเพียร รู้จักคิด ฉลาดรอบรู้ และอยู่ในศีลธรรม" (มานพ ถาวรวัฒนกุล, 2536) บทบัญญัติในหมวด 9 มาตรา 16 วรรคสอง ได้ตอกย้ำลำดับความน่าเชื่อถือนี้ว่า "...ทฤษฎีพยานชนะแก่อุตรพยาน อุตรพยานชนะแก่อุตริพยาน..." (พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113, 2442)

แม้ทฤษฎีพยานจะมีสถานะสูง แต่หากคำให้การของพวกเขากลายเป็นพยานบอกเล่าที่ไม่ได้เกิดจากการรับรู้เหตุการณ์โดยตรง กฎหมายก็ยังคงกำหนดให้ศาล "มีพึงรับฟังพยานนั้นเลย" ตามมาตรา 16 วรรคแรก หากไม่มีหลักฐานอื่นมาสนับสนุน (พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113, 2442) ข้อเท็จจริงจึงเกิดขึ้น ณ จุดนี้ เพราะถึงแม้ทฤษฎีพยานจะมีสถานะสูงซึ่งปกติทำให้คำให้การน่าเชื่อถือ แต่การเป็นพยานบอกเล่าอาจลดทอนความน่าเชื่อถือลงได้ อย่างไรก็ตาม ศาลอาจใช้ดุลพินิจรับฟังคำให้การของทฤษฎีพยานในฐานะพยานบอกเล่าได้ หากคำให้การนั้นสอดคล้องกับหลักฐานอื่น แต่ก็ยังคงต้องมีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพิ่มเติม (ธานี สิงหนาท, 2567); (ประเสริฐ เสียงสุทธิวงศ์, 2567); (Barnabishvili, S., 2023) ทั้งนี้ ระบบศักดินาที่ให้ค่าตามสถานะบุคคลอาจขัดแย้งกับหลักการพิจารณาพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ในกฎหมายสมัยใหม่ (บุญญฤทธิ์ ตันอารีย์, 2559)

จึงสรุปได้ว่า ทฤษฎีพยานในระบบกฎหมายสยามโบราณสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับสถานะทางสังคม ศีลธรรม และภูมิปัญญาของพยาน แม้ในกรณีที่เป็นพยานบอกเล่า คำให้การของพวกเขาจะได้รับการพิจารณาด้วยน้ำหนักที่แตกต่างจากพยานประเภทอื่น อย่างไรก็ตาม ระบบนี้จำเป็นต้องเผชิญกับการปรับสมดุลเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในกฎหมายสมัยใหม่เพื่อธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม

การรับฟังพยานบอกเล่าตามพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113: บทบาทและข้อจำกัดของทฤษฎีพยานในกระบวนการพิจารณาคดี

พยานบอกเล่า หรือ Hearsay ในทางกฎหมาย คือคำให้การที่พยานมิได้รู้เห็นหรือได้ยินมาด้วยตนเองโดยตรง หากแต่ได้รับทราบมาจากบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่าโดยตรงหรือผ่านคู่ความในคดี (ชยาธร เฉียบแหลม, 2563) โดยทั่วไป การรับฟังพยานบอกเล่าถือเป็นหลักที่ถูกปฏิเสธในระบบกฎหมาย เนื่องจากคำให้การประเภทนี้ขาดความน่าเชื่อถือ เพราะพยานผู้ให้การมิได้เป็นผู้ที่รับรู้เหตุการณ์โดยตรงและไม่สามารถถูกซักค้านข้อเท็จจริงได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้ ศาลส่วนใหญ่มีหลักเลี่ยงการนำพยานบอกเล่ามาใช้เป็นหลักฐาน เว้นแต่จะมีข้อยกเว้นที่กฎหมายกำหนดไว้ในบางกรณี (Harding, A., 2021); (Barnabishvili, S., 2023)

พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ได้วางหลักการพื้นฐานว่าศาลไม่อาจรับฟังพยานบอกเล่าเป็นหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ เนื่องจากถือว่าขาดความน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ ทฤษฎีพยาน ตกอยู่ในสถานะของการให้การที่เป็นพยานบอกเล่า ศาลอาจใช้ดุลพินิจพิจารณารับฟังได้ แต่ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ (คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล, 2551) โดยให้น้ำหนักที่ความน่าเชื่อถือของตัวทฤษฎีพยานเอง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากคุณสมบัติและสถานะทางสังคม มากกว่าลักษณะของการเป็นพยานบอกเล่า (พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113, 2442)

ในกระบวนการพิจารณาดีภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ประจักษ์พยาน ถือเป็นพยานที่มีน้ำหนักมากที่สุด เนื่องจากเป็นผู้ที่สามารถให้การเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ตนได้รับรู้มาโดยตรงและให้การต่อศาลภายใต้คำสาบาน ซึ่งเป็นการรับประกันความน่าเชื่อถือของคำให้การในระดับหนึ่ง (คณิง ฤไชย, 2521); (เข็มชัย ชูติวงศ์, 2565) อย่างไรก็ตาม ทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่าอาจถูกพิจารณาว่ามีน้ำหนักมากกว่าพยานบอกเล่าทั่วไป อันเนื่องมาจากสถานะทางศาสนา สติปัญญา และคุณธรรมของบุคคลในกลุ่มนี้ (นัทมน คงเจริญ, 2558) ทำให้ศาลอาจพิจารณารับฟังคำให้การของทิพยพยานได้ แม้จะเป็นพยานบอกเล่าก็ตาม (คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล, 2551)

บทบัญญัติในหมวด 9 มาตรา 16 วรรคแรกของพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ได้กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการรับฟังพยานบอกเล่าไว้อย่างชัดเจนอีกครั้งว่า "...อนึ่งคู่ความทั้งสองอ้างพยาน ๆ ให้การว่ามีได้เห็นแก่จักขุ มิได้ยื่นแคลไศตร เปนแค่ผู้มีความคิดมาบอกเล่าจึงรู้ ท่านว่าทิพยพยานก็ดี อุดรพยานก็ดี อุดริพยานก็ดี ท่านมิพึงให้ฟังเอาพยานนั้นเลย..." ย้ำถึงหลักการไม่รับฟังพยานบอกเล่าไม่ว่าพยานนั้นจะอยู่ในกลุ่มใด อย่างไรก็ตาม ศาลอาจใช้ดุลพินิจพิจารณารับฟังพยานบอกเล่าได้ภายใต้เงื่อนไขหรือเหตุผลบางประการ เช่น ในกรณีที่ประจักษ์พยานเสียชีวิตก่อนให้การ หรือพยานบอกเล่าได้รับข้อมูลโดยตรงจากประจักษ์พยานก่อนเสียชีวิต (ธานี สิงหนาท, 2567); (ประเสริฐ เสียงสุทธีวงศ์, 2567) โดยอาศัยอำนาจดุลพินิจของศาลเอง (คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล, 2551) หากคำให้การนั้นมิใช่ของประจักษ์พยาน และศาลเห็นว่ามีความจำเป็นต้องรับฟังพยานบอกเล่า ศาลจะต้องใช้สติปัญญาและดุลพินิจอย่างรอบคอบ แม้คำให้การนั้นอาจมีน้ำหนักไม่เพียงพอที่จะใช้ชี้ขาดในคดี แต่ก็สามารถรับฟังไว้เพื่อประกอบการพิจารณาร่วมกับพยานหลักฐานอื่นได้ (บัญญัติ สุชีวะ, 2531)

ดังนั้น แม้กฎหมายโดยทั่วไปจะห้ามรับฟังพยานบอกเล่า แต่หากทิพยพยานให้การในฐานะพยานบอกเล่า ศาลอาจใช้ดุลพินิจพิจารณารับฟังได้ เนื่องจากทิพยพยานถือเป็นกลุ่มที่มีความน่าเชื่อถือสูงสุดในระบบกฎหมาย สยามโบราณ ด้วยคุณธรรม สติปัญญา และสถานะทางสังคม (พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113, 2442)

เหตุผลที่ศาลอาจพิจารณารับฟังพยานบอกเล่าที่เป็นทิพยพยาน ได้แก่ (ชยาธร เฉียบแหลม, 2563); (สถาบันอนุญาโตตุลาการ, 2563) ดังนี้

1. ศาลเชื่อว่าพยานประเภทนี้สามารถวิเคราะห์และประเมินข้อมูลที่ได้รับมาก่อนนำมาให้การต่อศาลได้อย่างมีเหตุผล เนื่องจากมีคุณสมบัติด้านสติปัญญาและดุลยพินิจ
2. คำให้การของทิพยพยาน แม้จะเป็นพยานบอกเล่า อาจมีความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง เพราะถือว่าเป็นผู้มีศีลสัตย์และอยู่ในธรรม (วิจิต บัวปรอท, 2564)
3. การรับฟังพยานบอกเล่าจากทิพยพยานอาจช่วยเสริมพยานหลักฐานอื่นในคดีได้ แม้จะไม่มีน้ำหนักพอที่จะตัดสินคดีได้โดยลำพัง แต่สามารถใช้ประกอบการพิจารณาร่วมกับหลักฐานอื่นได้ (เข็มชัย ชูติวงศ์, 2565); (ชยาธร เฉียบแหลม, 2563); (สถาบันอนุญาโตตุลาการ, 2563)

อย่างไรก็ตาม แม้ทิพยพยานจะมีความน่าเชื่อถือสูงกว่าพยานบอกเล่าประเภทอื่น ศาลก็ยังคงมีหน้าที่สืบเสาะหาหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่าจะมีน้ำหนักที่อาจเหนือกว่าพยานบอกเล่าทั่วไป แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในการใช้เป็นหลักฐานสำคัญเพื่อการตัดสินคดีขั้นเด็ดขาด เมื่อเปรียบเทียบทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่ากับประจักษ์พยานที่เป็นอุดรพยานหรืออุดริพยาน สามารถแสดงให้เห็นข้อแตกต่างที่สำคัญได้ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่ากับประจักษ์พยานที่เป็นอุตรพยานหรืออุตริพยาน

ประเภทพยาน	ลักษณะ	น้ำหนักของพยานหลักฐาน
ทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่า	พยานที่ได้รับข้อมูลจากบุคคลอื่น แต่มีความน่าเชื่อถือสูงเนื่องจากสถานะทางศาสนาและสังคม	มีน้ำหนักสูงกว่าพยานบอกเล่าทั่วไป แต่อาจต้องมีหลักฐานประกอบ
อุตรพยาน/อุตริพยานในฐานะประจักษ์พยาน	พยานที่เห็นหรือสัมผัสเหตุการณ์โดยตรง	มีน้ำหนักมาก เนื่องจากเป็นประจักษ์พยาน แม้จะมีสถานะทางสังคมต่ำกว่า
พยานบอกเล่าทั่วไป (ที่ไม่ใช่ทิพยพยาน)	พยานที่ไม่ได้เห็นเหตุการณ์โดยตรง และไม่ได้เป็นทิพยพยาน	ศาลมักไม่รับฟัง เว้นแต่มีข้อยกเว้นที่กฎหมายกำหนด

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้ทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่าจะถูกพิจารณาว่ามีน้ำหนักมากกว่าพยานบอกเล่าทั่วไป แต่ก็ยังคงต้องใช้หลักฐานอื่นมาประกอบในการพิจารณาคดี ซึ่งแตกต่างจากอุตรพยานหรืออุตริพยานที่ให้การในฐานะประจักษ์พยาน ซึ่งคำให้การของพวกเขา มีน้ำหนักโดยตรงต่อข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาพบว่า ประจักษ์พยานเป็นพยานที่มีน้ำหนักมากที่สุดในการพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 โดยศาลจะไม่รับฟังพยานบอกเล่าโดยทั่วไป เว้นแต่จะมีหลักฐานอื่นสนับสนุน อย่างไรก็ตาม หากทิพยพยานให้การในฐานะพยานบอกเล่า ศาลอาจใช้ดุลพินิจพิจารณารับฟังได้ โดยอาศัยความน่าเชื่อถือที่เกิดจากสถานะและคุณสมบัติของตัวทิพยพยานเอง (พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113, 2442) แม้ทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่าจะมีน้ำหนักสูงกว่าพยานบอกเล่าประเภทอื่น แต่ก็ยังคงต้องมีหลักฐานอื่นประกอบการพิจารณาคดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระบบกฎหมายสยามโบราณยังคงให้ความสำคัญกับสถานะของพยานควบคู่ไปกับการพิจารณาหลักฐาน แม้จะแตกต่างจากแนวทางกฎหมายสมัยใหม่ที่เน้นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์เป็นหลัก

ทิพยพยานในกระบวนการพิจารณาคดี: การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 และพัฒนาการ

การวิเคราะห์บทบาทของทิพยพยานภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 จำเป็นต้องพิจารณาในหลายประเด็น เพื่อให้เห็นภาพรวมของระบบกฎหมายพยานในสยามโบราณและการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคใหม่ ดังนี้

1. ทิพยพยานในระบบกฎหมายสยามโบราณ ตามพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ทิพยพยานถูกกำหนดให้เป็นพยานชั้นสูงที่มีความน่าเชื่อถือสูงสุด เหตุผลหลักมาจากสถานะทางสังคม คุณวุฒิทางปัญญา และคุณธรรมที่ได้รับการยอมรับในสังคมขณะนั้น เช่น พระภิกษุผู้ทรงศีล ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ หรือนักปราชญ์ราชบัณฑิต (พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113, 2442) ในระบบกฎหมายที่ยังอิงกับคติชนและโครงสร้างศักดินา คุณสมบัติเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น "หลักประกันความน่าเชื่อถือ" ของคำให้การ (นันทน คงเจริญ, 2562) แม้ในบางกรณีคำให้การของทิพยพยานอาจอยู่ในฐานะของพยานบอกเล่า ซึ่งโดยหลักแล้วกฎหมายไม่รับฟัง แต่ด้วยสถานะและคุณสมบัติพิเศษของทิพยพยาน ศาลอาจใช้ดุลพินิจในการรับฟังคำให้การดังกล่าวได้ (บัญญัติ สุชีวะ, 2531)

2. การจำแนกประเภทของพยานตามพระราชบัญญัติฯ พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ได้แบ่งประเภทของพยานบุคคลออกเป็นสามกลุ่มตามลำดับชั้นความน่าเชื่อถืออย่างเป็นระบบ อันได้แก่ ทิพยพยาน (บุคคลสถานะสูง ผู้ทรงศีลความรู้) อุดรพยาน (พยานทั่วไป ข้าราชการชั้นผู้น้อย ประชาชนทั่วไป) และอุตริพยาน (บุคคลใกล้ชิดคู่ความ หรือผู้มีข้อจำกัดด้านความน่าเชื่อถือ) การจัดลำดับนี้สะท้อนอย่างชัดเจนว่าระบบศักดินาสยามให้คุณค่าและน้ำหนักแก่คำให้การของ "ผู้ทรงศีล" และ "ผู้รู้" มากกว่าพยานประเภทอื่น (Harding, A. & Pongsapan, M., 2021)

3. ทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่าตามหลักกฎหมายและดุลพินิจของศาล แม้หลักทั่วไปตามพระราชบัญญัติฯ (โดยเฉพาะมาตรา 16 วรรคแรก) จะห้ามการรับฟังพยานบอกเล่า เนื่องจากไม่ใช่วินิจฉัยข้อเท็จจริงโดยตรงและขาดโอกาสในการซักค้าน แต่การที่มาตรา 16 วรรคสองระบุถึงลำดับความสำคัญของพยานประเภทต่างๆ อาจตีความได้ว่าศาลยังคงมีช่องทางในการใช้ดุลพินิจรับฟังคำให้การของทิพยพยานได้ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าคุณสมบัติส่วนตัวของทิพยพยานช่วยลดความเสี่ยงของการให้การเท็จได้ (ธานี สิงหนาท, 2567) ตัวอย่างเช่น การรับฟังคำบอกเล่าจากพระภิกษุผู้เป็นที่เคารพนับถือเกี่ยวกับเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชน อย่างไรก็ตาม การรับฟังพยานบอกเล่าโดยที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามไม่มีโอกาสซักถามหรือโต้แย้งข้อมูลโดยตรงอาจเป็นข้อจำกัดและขัดต่อหลักการพื้นฐานของการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมในระบบกฎหมายสมัยใหม่ (คณะกรรมการกฤษฎีกา, 2551)

4. ข้อดีและข้อจำกัดของการรับฟังทิพยพยานในฐานะพยานบอกเล่า ข้อดีของการให้น้ำหนักแก่ทิพยพยานแม้จะเป็นพยานบอกเล่าคือ สถานะทางสังคมและคุณธรรมที่ได้รับการยอมรับของทิพยพยานช่วยเสริมความน่าเชื่อถือให้กับคำให้การได้ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสยามโบราณ (Smith, J. & Johnson, R., 2023) อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญคือ กระบวนการบอกเล่าต่ออาจทำให้ข้อมูลเกิดความคลาดเคลื่อน การบิดเบือน หรือมโนคติแฝงอยู่ โดยเฉพาะอคติที่เกิดจากโครงสร้างศักดินาที่อาจทำให้ข้อเท็จจริงสำคัญบางอย่างถูกมองข้ามไป (Harvard Law Review, 2010)

5. เปรียบเทียบกับพยานประเภทอื่นและพัฒนากฎหมายสมัยใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับอุดรพยานหรืออุตริพยาน ซึ่งมักมีสถานะทางสังคมต่ำกว่า ทิพยพยานจะได้รับความสำคัญมากกว่า แม้คำให้การจะอยู่ในรูปแบบพยานบอกเล่า เนื่องจากคุณสมบัติด้านศีลธรรมและภูมิปัญญาที่เชื่อว่าช่วยเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือ (Granot, M. et al., 2022) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบกฎหมายสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกได้นำมาซึ่งหลักการที่เน้นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ (Empirical Evidence) และพยานวิทยาศาสตร์มากขึ้น กฎหมายพยานในปัจจุบันของไทยให้ความสำคัญกับหลักการ "Best Evidence Rule" หรือหลักฐานที่ดีที่สุด ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึงพยานหลักฐานที่เข้าถึงแหล่งข้อมูลได้โดยตรงและมีความน่าเชื่อถือสูงสุด พยานบอกเล่าจึงถูกจำกัดการรับฟังอย่างเข้มงวดมากขึ้น โดยมีข้อยกเว้นเฉพาะกรณีที่น่าสงสัยและมีเหตุผลอันสมควรเท่านั้น แนวคิดนี้แตกต่างอย่างชัดเจนจากระบบเดิมที่ให้น้ำหนักแก่สถานะบุคคลเป็นหลัก แม้กฎหมายพยานไทยในปัจจุบันจะยังคงมีบทบัญญัติเกี่ยวกับดุลพินิจของศาลในการรับฟังพยานบอกเล่าอยู่บ้าง แต่ก็อยู่ภายใต้กรอบที่แคบลงและต้องคำนึงถึงโอกาสในการซักค้านและหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมเป็นสำคัญ

จึงสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 แสดงให้เห็นถึงช่วงเปลี่ยนผ่านของระบบกฎหมายไทยที่เริ่มรับอิทธิพลจากตะวันตก แต่ยังคงรักษาแนวคิดดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับสถานะทางสังคมและคุณธรรม

ของพยาน โดยกำหนดให้ทพพยานมีความน่าเชื่อถือสูงสุด แม้ในกรณีที่พยานบอกเล่า อย่างไรก็ตาม การรับฟังพยานบอกเล่านั้นจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบและสนับสนุนด้วยหลักฐานอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและลดอคติในกระบวนการตัดสิน (Smith, J. & Johnson, R., 2023); (Barnabishvili, S., 2023) พัฒนาการของกฎหมายพยานไทยได้ก้าวข้ามแนวคิดที่ยึดโยงกับสถานะบุคคล ไปสู่ระบบที่เน้นพยานหลักฐานเชิงประจักษ์และหลักการความเท่าเทียม ซึ่งเป็นมาตรฐานสากลในระบบกฎหมายสมัยใหม่

สรุป

ข้อค้นพบและแนวทางการต่อยอดงานวิจัย จากการศึกษาพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 งานวิจัยนี้ยืนยันข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ว่า ระบบกฎหมายสยามโบราณให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับ ทพพยาน โดยพิจารณาจากสถานะทางศาสนา สังคม และคุณธรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ความน่าเชื่อถือสูงสุด อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่เด่นชัดจากการวิเคราะห์เชิงลึกคือ ความซับซ้อนและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่ทพพยานให้การในฐานะพยานบอกเล่า แม้มาตรา 16 วรรคแรกจะบัญญัติห้ามศาลรับฟังพยานบอกเล่าโดยทั่วไป แต่ลำดับชั้นพยานตามมาตรา 16 วรรคสองที่ให้ทพพยานมีน้ำหนักเหนือกว่าอูตรพยานและอูตรีพยาน (ซึ่งอาจเป็นประจักษ์พยานได้) บ่งชี้ว่า คุณพินิจของศาลภายใต้กฎหมายเก่าอาจให้น้ำหนักแก่ความน่าเชื่อถืออันเนื่องมาจาก "สถานะ" ของพยานมากกว่าลักษณะของ "คำให้การ" ที่เป็นพยานบอกเล่า ซึ่งนับเป็นจุดแตกต่างพื้นฐานจากระบบกฎหมายพยานสมัยใหม่ที่เน้นการประเมินความน่าเชื่อถือจากตัวพยานหลักฐานเชิงประจักษ์เป็นสำคัญ องค์ความรู้นี้ไม่เพียงแต่เพิ่มมิติความเข้าใจต่อพลวัตของกฎหมายพยานในประวัติศาสตร์สยาม แต่ยังมีศักยภาพสูงในการต่อยอดเพื่อยกระดับการศึกษาและการพัฒนาทางกฎหมายในปัจจุบัน โดยเป็นฐานในการทำ ความเข้าใจแนวคิดเรื่อง พยานหลักฐานที่ดีที่สุด (Best Evidence Rule) และหลักการรับฟังพยานบอกเล่าในบริบทไทย รวมถึงการวิเคราะห์พัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับน้ำหนักพยาน บทบาทคุณพินิจของศาล และการประเมินความน่าเชื่อถือของพยานจากอดีตสู่ปัจจุบันข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต จากข้อค้นพบข้างต้น มีประเด็นสำคัญหลายประการที่ควรได้รับการศึกษาเชิงลึกเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ ทั้งในมิติประวัติศาสตร์ กฎหมาย เปรียบเทียบ และแนวทางการปฏิรูปกฎหมายในอนาคต ดังนี้ 1) วิเคราะห์เชิงพัฒนาการของแนวคิด "พยานหลักฐานที่ดีที่สุด" ในกฎหมายสยาม โดยเปรียบเทียบหลักการใน พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 กับหลักการในระบบกฎหมายไทยสมัยใหม่ 2) ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องลำดับชั้นพยานและความน่าเชื่อถือในกฎหมายตราสามดวงและ พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและสืบทอดทางแนวคิด 3) เจาะลึกการใช้คุณพินิจของศาลสยามในการรับฟังพยานบอกเล่าของทพพยานตาม พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ในมุมมองทางกฎหมายและประวัติศาสตร์ผ่านกรณีศึกษา 4) วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกักระบบกฎหมายของประเทศเพื่อนบ้านที่เคยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน เช่น อินเดีย หรือพม่า ในประเด็นเกี่ยวกับพยานตามสถานะและความน่าเชื่อถือ เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของแนวคิดนี้ในบริบทที่กว้างขึ้น 5) พิจารณาแนวทางการประยุกต์ใช้บทเรียนจากแนวคิดเรื่องทพพยาน ซึ่งให้ค่ากับคุณธรรมและสถานะทางศีลธรรม มาร่วมกับการประเมินความน่าเชื่อถือพยานตามหลักฐานเชิงประจักษ์ในระบบกฎหมายไทยปัจจุบัน เพื่อออกแบบแนวทางการประเมินพยานที่รอบด้านและเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย

6) เสนอแนะแนวทางการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีพยานและระบบพยานสยามโบราณไปผนวกในหลักสูตรการเรียนการสอนกฎหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางความคิดทางกฎหมายให้กับนักกฎหมายในอนาคต การศึกษาต่อยอดเหล่านี้มีเป้าหมายสำคัญในการเสริมสร้างฐานความรู้ทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์กฎหมายพยานไทย และนำเสนอข้อคิดเพื่อการพัฒนากฎหมายพยานและการบริหารงานยุติธรรมให้มีความเหมาะสม สอดคล้อง และนำไปสู่ความยุติธรรมที่ยั่งยืนในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2565). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล. (2551). ประเทศสยาม: ข้อสังเกตด้านกฎหมาย – พยานบอกเล่าและมาตรฐานสากลในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2565 จาก <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2012/08/Thailand-hearsay-evidence-legal-submission-2008-tha.pdf>
- คณิง ภาไชย. (2521). พยาน. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช. (2518). ระบอบศักดินาสยาม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามรัฐ.
- ชยาธร เฉียบแหลม. (2563). การรับฟังพยานบอกเล่าในคดีอาญาระบบไต่สวน. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 50(3), 281-313.
- ธานี สิงหนาท. (2567). คำอธิบายพยานหลักฐาน คดีแพ่งและคดีอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นัทมน คงเจริญ. (2558). การบังคับใช้สิทธิชุมชน: มองผ่านวัฒนธรรมทางกฎหมาย. CMU Journal of Law and Social Sciences, 8(1), 80-120.
- _____. (2562). สรุปประเด็นคำบรรยาย วิชากฎหมายกับโลกสมัยใหม่ ชุดที่ 1. เรียกใช้เมื่อ 9 มีนาคม 2565 จาก <http://www.law.cmu.ac.th/law2011/journal/e1556170398.pdf>
- บัญญัติ สุชีวะ. (2531). คำปราศรัยในพิธีปิดประชุมและอบรมผู้พิพากษามาศาลในภาค 9 ใน รายงานสรุปผลโครงการประชุมและอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานของศาลในภาค 9 วันที่ 30-31 ม.ค. 2531 ณ อุทยานแห่งชาติทะเลบัน. สตูล: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- บุญญฤทธิ์ ตันอารีย์. (2559). การคัดค้านการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย: ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายเก่าและกฎหมายต่างประเทศ. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเสริฐ เสียงสุทิวังค์. (2567). คำถาม-คำตอบ ปัญหาข้อกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาและพยาน หลักฐาน. นนทบุรี: ม.ป.พ.
- พระยานิติศาสตร์ ไพศาล. (2502). คำสอนชั้นปริญญาตรี. พุทธศักราช 2501-2502 ประวัติศาสตร์กฎหมาย. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113. (2442). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 11 ตอนที่ 42 หน้า 400-438 (17 กุมภาพันธ์ 2442).
- มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. (2536). ชุนนางอยุธยา. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550ก). กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2550ข). กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิฑิต บัวปรอท. (2564). ทิศ 6 ในพระพุทธศาสนากับการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลในยุควิถีปกติใหม่. วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์, 8(6), 214-215.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2549). กฎหมายตราสามดวง: หน้าต่างสังคมสยาม. กรุงเทพมหานคร: สามลดาการพิมพ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม และอภิวันท์ อดุลพิเชษฐ์. (2545). กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของสยาม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- สถาบันอนุญาโตตุลาการ. (2563). โครงการอบรมสำหรับผู้ที่จะปฏิบัติหน้าที่อนุญาโตตุลาการ ครั้งที่ 2/2563 หัวข้อ "การรับฟังและชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐาน". เรียกใช้เมื่อ 17 มีนาคม 2568 จาก <https://tai.coj.go.th/th/calendar/category/detail/id/1/iid/1220>
- สังจวัฒน์ เรืองกาญจน์กุล. (2565). แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสยามสมัยโบราณ. วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น, 6(1), 231-258.
- สุชาติ เทียงธรรม. (2557). การพิสูจน์ในกระบวนการยุติธรรมสยาม (การศึกษากฎหมายการพิจารณาคดี). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพิศาล ภักดีนฤบาล. (2556). 4 Dimensions การบริหารงานสืบสวน: กองบังคับการปราบปราม. นนทบุรี: บริษัทกรีนแอปเปิ้ล กราฟฟิคปรินต์ติ้ง จำกัด.
- หทัยกาญจน์ กำเนิดเพชร. (2565). การรับกฎหมายสมัยใหม่จากตะวันตก และการจัดทำประมวลกฎหมาย. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2565 จาก https://law.tsu.ac.th/detail.php?id_list=197&aNum=20240322114725
- Barnabishvili, S. (2023). Comparative analysis of evidence law within the civil process: Comparative-legal research. *Journal of Legal Studies*, 32(46), 1-26.
- Christie, C. J. (1996). *A modern history of Southeast Asia: Decolonization, nationalism and separatism*. London: I.B. Tauris.
- Granot, M. et al. (2022). Scientific thinking about legal truth. Retrieved March 10, 2025, from <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9298174/>
- Harding, A. & Pongsapan, M. (2021). *Thai legal history: From traditional to modern law*. United Kingdom: Cambridge University Press.

- Harding, A. (2021). The use of hearsay in criminal proceedings: An updated framework. *Asian Law Review*, 33(4), 89–104.
- Harvard Law Review. (2010). Admitting doubt: A new standard for scientific evidence. *Harvard Law Review*, 123(8), 2021–2043.
- Smith, J. & Johnson, R. (2005). *Buddhist law: Essays on the legal history of Thailand, Laos, and Burma*. United Kingdom: Oxford University Press.
- _____. (2023). *Cultural expertise, law, and rights: A comprehensive guide*. United Kingdom: Routledge.